

روزشمار جنگ

پنجشنبه

۳ خرداد ۱۳۶۳

۲۲ شعبان ۱۴۰۴

۲۴ مه ۱۹۸۴

۳۴۲

در پی سخنان تهدیدآمیز روز گذشته صدام حسین، امروز حمله به کشتی‌های تجاری و نفتکش‌ها در خلیج فارس بعد از چند روز آرامش با شدت بیشتری از سر گرفته شد.

عراق در اولین حمله امروز خود یک فروند بارج^۱ بزرگ به نام پاسارگاد را در نزدیکی‌های لنگرگاه بوشهر هدف قرار داد. ساعت ۳:۴۵ بامداد، هواپیماهای عراقی با شلیک موشک‌های آگروسه به سمت بارج سوخت بسیار بزرگ پاسارگاد که از خارک حرکت کرده بود، آسیب جدی به آن وارد آوردند. بعد از این حمله، بارج پاسارگاد با یدک‌کش به بوشهر منتقل شد.^۲

هواپیماهای عراق در حمله دیگری در ساعت ۴:۲۰ بامداد، اسکله متحرک شرکت نفت خارک را که در حال انتقال به جزیره لاوان بود در ۵۰ کیلومتری جنوب شرقی جزیره خارک هدف قرار دادند. در این حمله ۳ نفر از کارکنان شرکت نفت خارک مجروح شدند.^۳

چند ساعت پس از این حملات، یک نفتکش سعودی هم در خلیج فارس در نزدیکی سواحل عربستان، هدف حمله قرار گرفت و یک فروند یدک‌کش متعلق به امیرنشین شارجه در نزدیکی جزیره بوموسی توقیف شد. در ساعت ۱۳، نفتکش سعودی چمیکال وینچر* که مقصد آن بنادر عربستان بود و با پرچم لیبیا حرکت می‌کرد، در خلیج فارس در حوالی جزیره عربی هدف اصابت یک موشک قرار گرفت و به شدت آسیب دید.^۴ وزارت امور خارجه آمریکا این حمله را به جمهوری اسلامی ایران نسبت داد و افزود: یک فروند هواپیمای فانتوم اف ۴ ایران به این نفتکش که با پرچم لیبیا حرکت می‌کرد، حمله و دست‌کم یک فروند موشک به سوی آن شلیک کرد. این هواپیما پس از آنکه دو فروند هواپیمای اف ۱۵ عربستان قصد تعقیب آن را داشتند، از

* Chemical Venture

منطقه دور شد.^۵ ستاد ناحیه ۹ سپاه در گزارشی از این حمله اعلام کرد: «ساعت یک بعدازظهر، یک فروند نفتکش عربستان سعودی به تلافی [حمله به] اسکله پاسارگاد به تیر غیب گرفتار شد و در حال غرق شدن می باشد.»^۶

نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران نیز یک فروند یدک کش امیرنشین شارجه به نام سی کت را که به آب های ساحلی ایران در اطراف جزیره بوموسی وارد شده بود، توقیف و آن را به بندرعباس هدایت کرد. این یدک کش ۱۴ خدمه دارد که یکی از آنها تبعه استرالیا و بقیه فیلیپینی هستند.^۷

۳۴۳

از سرگیری حملات علیه نفتکش ها و کشتی های تجاری در خلیج فارس بازتاب گسترده ای در رسانه های جهان داشت و این حملات نشانه پایبند نبودن دولت عراق به تعهدات منطقه ای و موجب گسترش جنگ و تشدید مخاطرات آن برای جریان صدور نفت از منطقه خلیج فارس ذکر شد.

خبرگزاری آلمان در گزارشی از منامه این حملات را به سخنان تند روز گذشته صدام و تلاش این کشور برای تحت فشار قراردادن ایران نسبت داد و اعلام کرد: «این حمله به دنبال هشدار روز چهارشنبه پرزیدنت صدام حسین مبنی بر اینکه عملیات هوایی علیه کشتی ها در منطقه خارک - که بغداد آن را یک منطقه نظامی اعلام کرده است - افزایش می یابد، صورت گرفت.»^۸

روزنامه واشنگتن پست در تفسیری درخصوص شروع مجدد حملات در خلیج فارس، واکنش عربستان و سیاست های احتمالی آن را مورد توجه قرار داد و تصریح کرد: سعودی ها از آغاز دوباره این حملات علیه نفتکش ها شگفت زده شده اند. زیرا آنها از بغداد وعده گرفته بودند که از حمله به مراکز صادراتی نفت ایران تا تصمیم گیری شورای امنیت در مورد قطعنامه پیشنهادی شورای همکاری خلیج فارس، خودداری کند. نویسنده مقاله واشنگتن پست معتقد است با وجود افزایش فعالیت های دیپلماتیک برای کنترل اوضاع منطقه، این حملات می تواند به گسترش جنگ در خلیج فارس و وقوع درگیری های نظامی بین ایران و عربستان بینجامد و خطر جنگ را در منطقه تشدید کند.^۹

در این حال، روزنامه نیویورک تایمز به نقل از مقامات دولت ریگان، ضمن متهم ساختن جمهوری اسلامی ایران مدعی شد: «ایران قصد دارد دامنه جنگ خلیج [فارس] را با تلاش برای منفجر ساختن چاه های نفت عربستان سعودی و یا اعزام هواپیمای کوچک [حامل] مواد منفجره برای حملات انتحاری علیه نفتکش ها در خلیج [فارس] گسترش دهد.»^{۱۰}

۳۴۴

به دنبال حمله هوایی امروز به یک فروند نفتکش عربستان سعودی در خلیج فارس، دولت‌ها و رسانه‌های غربی تلاش کردند ضمن مقایسه قدرت هوایی عربستان با ایران، مقامات این کشور را برای اقدامات تلافی‌جویانه علیه ایران ترغیب کنند.

وزارت امور خارجه آمریکا مدعی شد هواپیماهای عربستان در واکنش به حملات هوایی ایران در آب‌های بین‌المللی به پرواز درآمد و به تعقیب جنگنده ایران پرداختند، اما در نیمه راه عملیات را متوقف کرده و به پایگاه‌های خود بازگشتند. این درحالی است که دولت عربستان این خبر را تکذیب و اعلام کرد واحدهای دریایی سعودی برای نجات کشتی که به شدت آسیب دیده بود به منطقه اعزام شدند و ۳۱ خدمه آن را نجات داده و به بیمارستان منتقل کردند.^{۱۱}

خبرگزاری رویتر نیز در گزارشی از واشنگتن ضمن مقایسه قدرت هوایی ایران و عربستان آورده است: «اگر عربستان سعودی تصمیم بگیرد حملات هوایی ایران علیه نفتکش‌های خود را تلافی کند، احتمالاً با به‌کارگیری پیچیده‌ترین تسلیحات جهان که غالباً از سوی آمریکا تحویل این کشور داده شده است، وارد عمل خواهد شد.» این خبرگزاری در ادامه با بیان اینکه ارتش دو کشور به سلاح‌های آمریکایی مجهز هستند، اعلام کرد: «[درحالی‌که] زرادخانه ایران به دلیل کمبود لوازم یدکی و عدم محافظت کافی از آنها غیرقابل استفاده می‌باشد، عربستان سعودی که ظرف سی سال گذشته، بالغ بر ۲۷/۳ میلیارد دلار اسلحه از آمریکا خریداری کرده است، در میان کشورهای منطقه از بهترین تجهیزات برخوردار است.» خبرگزاری رویتر افزود: در حال حاضر، نیروی هوایی عربستان ۱۷۰ فروند هواپیما؛ از جمله ۴۲ فروند جنگنده آمریکایی اف ۱۵ که یکی از مدرن‌ترین هواپیماهای جهان است، در اختیار دارد. این هواپیماها به موشک‌های پیشرفته مجهز هستند. ۴ فروند هواپیماهای شناسایی آواکس آمریکا نیز در اجاره عربستان هستند تا ۵ فروند هواپیمای خریداری‌شده تحویل این کشور شود. این درحالی است که به گزارش خبرگزاری رویتر، ایران در آغاز جنگ بالغ بر ۳۰۰ فروند هواپیما داشت، اما به دلیل قطع روابط با آمریکا و استفاده از هواپیماهای مذکور در طول چهار سال جنگ با عراق، از قدرت هوایی ایران به شدت کاسته شده است و در حال حاضر، فقط ۷۰ فروند از این هواپیماها توان پرواز دارند و به دلیل نداشتن قطعات و لوازم یدکی، بسیاری از آنها زمین‌گیر شده و قادر به پرواز نیستند.^{۱۲}

روزنامه *وال استریت ژورنال* نیز در گزارشی به مقایسه قدرت هوایی ایران و عربستان پرداخت و مدعی شد که نیروی هوایی عربستان با برتری کامل می‌تواند به اقدامات ایران پاسخ دهد. هواپیماهای جنگنده اف ۱۵ عربستان که در تهران و در نزدیکی تأسیسات نفتی این کشور در سواحل خلیج فارس مستقر هستند، با کمک هواپیماهای ردیاب آواکس آمریکا که در ریاض

استقرار دارند، می‌توانند از تجهیزات مورد استفاده ایران به مراتب برتر باشند. *وال استریت ژورنال* به نقل از منابع نظامی اعلام کرد: اخیراً عربستان وسایل و تجهیزات جدید دفاعی از فرانسه دریافت کرده و پادشاه این کشور طرح خرید یک سیستم دفاعی ۳ میلیارد و ۹۰۰ میلیون دلاری را تصویب کرده است. این روزنامه با اشاره به حملات اخیر در خلیج فارس از گسترش حوزه پوشش هوایی آواکس‌ها خبر داده و نوشت: «تا این اواخر، هواپیماهای آواکس صرفاً حریم هوایی عربستان را تحت نظر داشتند، ولی به دنبال حملات اخیر ایران به نفتکش عربستان سعودی، مأموریت هواپیماهای ردیاب آواکس تغییر کرد و اکنون تمامی منطقه محل عبور و مرور کشتی‌ها در خلیج فارس تحت نظر این هواپیماها قرار دارد. این هواپیماها قادرند پرواز هواپیماهای ایرانی را در پایگاه بوشهر و همچنین قسمت‌هایی از حریم هوایی عراق را تحت نظر داشته باشند».^{۱۳}

۳۴۵

پس از اقدام روز گذشته ارتش عراق در گلوله‌باران روستاهای بیوران بالا و پایین در منطقه سردشت، امروز نیروهای گردان ۱۹۸ لشکر ۶۴ ارومیه در اقدامی متقابل مواضع نیروهای عراقی را در این منطقه زیر آتش گرفتند که واکنش عراق را در پی داشت. در این تبادل آتش، چندین سنگر انفرادی و جمعی دشمن منهدم شد و بیش از ۱۵ تن از نیروهای عراقی کشته یا زخمی شدند. بر اثر آتش دشمن نیز ۲ تن از نیروهای خودی مجروح شدند.^{۱۴}

در همین حال، امروز جنگنده‌های ارتش عراق حدود ساعت ۹ صبح، دو بار به شهر پاوه حمله کردند، اما با هوشیاری و آتش به موقع پدافند هوایی مستقر در منطقه پیش از انجام هرگونه عملیاتی ناگزیر به فرار شدند.^{۱۵}

۳۴۶

درگیری در محور بانه - سردشت و روستای چاکوی پیرانشهر، مین‌گذاری در محورهای مواصلاتی روستاهای مغمول، زیوه، ملاشیخ و محل نصب دکل قوشچی و دستگیری چند نفر از عناصر ضدانقلاب در دهستان شهرویران مهاباد رویدادهای مهم امروز مناطق کردنشین بود. نیروهای تأمین پایگاه چاتراوین در محور بانه - سردشت، ساعت ۸ صبح امروز، با عناصر مسلح غیرقانونی به مدت دو ساعت درگیر شدند. در این درگیری یکی از سربازان پایگاه از ناحیه پا مجروح شد.^{۱۶} در محور پیرانشهر به سردشت نیز تعدادی از عناصر ضدانقلاب به پایگاه روستای چاکو حمله کردند که با مقاومت نیروهای پایگاه روبه‌رو شدند. در این درگیری، ۴ نفر از مهاجمان کشته و بقیه آنها پس از مدتی منطقه را ترک کردند.^{۱۷}

عناصر ضدانقلاب علاوه بر حمله به پایگاه‌های نیروهای خودی، با مین‌گذاری در جاده‌ها و محورهای مواصلاتی روستاهای مغمول، زیوه، ملاشیخ و محل نصب دکل قوشچی تلفاتی را به

نیروهای خودی و مردم عادی وارد آوردند. در منطقه عمومی جنوب سلماس، مینی‌بوس روستای مغمول که ۱۸ نفر مسافر داشت در نزدیکی این روستا با مین برخورد کرد. در این حادثه ۴ تن از مسافران شهید و ۷ تن دیگر مجروح شدند.^{۱۸}

در منطقه سردشت در جاده ملاشیخ نیز، بر اثر انفجار یک مین ضدتانک دو پای یک سرباز قطع و یک نفر دیگر زخمی شد، علاوه بر این، یک دستگاه خودروی زیل ارتش هم منهدم گردید.^{۱۹}

در همین حال، نیروهای خودی تعدادی از مین‌هایی را که عناصر گروه‌های مسلح غیرقانونی در محور پیرانشهر - زیوه کار گذاشته بودند، کشف و خنثی کردند.^{۲۰}

در حادثه دیگری زمانی که گروه مهندسی ژاندارمری مشغول ایجاد خاکریز در محل پایگاه جدید دکل قوشچی در محور ارومیه - سلماس بود، هنگام جمع‌آوری مین‌ها، یکی از آنها منفجر و یک درجه‌دار مجروح شد.^{۲۱}

امروز همچنین نیروهای گشت دهستان شهرویران مهاباد ۲ تن از عناصر حزب منحل دموکرات را که برای جمع‌آوری یار متی (کمک مردمی) به روستای بادام آمده بودند، با اسلحه و تجهیزات کامل دستگیر کردند.^{۲۲}

۳۴۷

رئیس مجلس شورای اسلامی عصر امروز، با شرکت در یک مصاحبه مطبوعاتی ضمن تشریح عملکرد چهارساله دوره اول مجلس شورای اسلامی به پرسش‌های خبرنگاران داخلی و خارجی در خصوص جنگ ایران و عراق، حملات عراق در خلیج فارس، مواضع و اقدامات کشورهای عربی و سیاست و راهبرد ایران در برابر بسته‌شدن خلیج فارس پاسخ داد.

حجت‌الاسلام والمسلمین هاشمی رفسنجانی در پاسخ به سؤال خبرنگار خبرگزاری فرانسه در مورد سیاست ایران در قبال خلیج فارس و بستن تنگه هرمز، گفت: «ما هنوز محکم بر سر آنچه گفته‌ایم ایستاده‌ایم و مایل نیستیم تنگه هرمز بسته شود، بسته‌شدن تنگه هرمز برای ما هم ضرر دارد. ... تنگه هرمز را موقعی می‌بندیم که خلیج فارس برای ما قابل استفاده نباشد. اگر خلیج فارس برای ما قابل استفاده نباشد، ما خلیج فارس را برای دیگران نیز غیرقابل استفاده می‌کنیم.»

خبرنگار شبکه سی.بی.اس آمریکا از توان نیروی هوایی ایران در مقابله با نیروی هوایی عراق و کشورهای دیگر از جمله عربستان سؤال کرد که رئیس مجلس شورای اسلامی پاسخ داد: «بعد از چهار سال جنگ، نیروی هوایی ایران از روزهای اول از لحاظ کارایی قوی‌تر است و ما کارهای مهمی را با نیروی هوایی در عملیات برون‌مرزی می‌توانیم انجام دهیم. منتها ما در کاربرد نیروی هوایی مان یک مقدار به دلیل وابسته‌بودن در قطعات ... احتیاط می‌کنیم.»

هاشمی رفسنجانی در پاسخ به پرسش روزنامه ماینیچی ژاپن در خصوص اینکه جزایر مجنون می‌تواند یکی از راه‌های جبران خسارت جنگ باشد، اظهار کرد: «ما این مطلب را از قول یک

مقام عرب نقل کردیم که گفته بود ایران اکنون درحقیقت خسارت خود را گرفته است، و من هم گفتم این مسئله قابل طرح است، حالا هم می‌گویم اگر روزی بنا باشد جنگ تمام شود و ما خسارت‌مان را بگیریم، طبعاً دولت عراق این خسارت را که بالغ بر صدها میلیارد دلار است، نمی‌تواند نقداً پرداخت کند، باید از منابعش به تدریج برداشت شود و یکی از جاهایی که می‌تواند برداشت شود، جزایر مجنون است.»

رئیس مجلس شورای اسلامی درمورد روابط جمهوری اسلامی ایران با کشورهای عربی، سفر خدام به تهران و موضوع میانجیگری میان ایران و کشورهای حاشیه خلیج فارس با تأکید بر اینکه ما مایل نیستیم روابطمان با عربستان سعودی تیره باشد، گفت: آقای فهد نامه نوشته بودند به آقای حافظ اسد و از ایشان خواسته بودند در مسئله بحران خلیج فارس چاره‌جویی کنند. آقای اسد همراه ما هستند و نمی‌خواستند اظهارنظری بکنند، که مورد قبول ما نباشد. این مسافرت انجام شد که از دیدگاه‌های ما مطلع شود. ما نظرم‌ان را گفتیم. ما قصد توسعه جنگ را نداریم. عربستان و کویت خودشان را کنار بکشند. ما می‌دانیم که عربستان و کویت به نفع عراق نفت می‌فروشند و با پول نفت آنها است که این موشک‌ها را می‌خرند.

وی با اشاره به حمله دو هفته پیش عراق به یک نفتکش عربستان در نزدیکی خارک اضافه کرد: «ما توقع داریم وقتی یک کشتی عربستان را که به‌خاطر [اینکه] از خارک عبور کرد، در دریا می‌زنند، عربستان آن را محکوم کند ... به‌جای اعتراض، زکی یمانی گفت خلبان‌های عراقی از بالا نمی‌بینند که کشتی مال کیست. ... صدام اعتراف کرده که کشتی او را زده و اعلام کرده که از آواکس‌های عربستان استفاده کرده است. [همه این موارد نشان می‌دهد که] عربستان هم در این کار شریک بوده است. هم پول موشک‌ها را داده است، هم آواکس‌ها اطلاعات داده‌اند، هم وزیر نفتش تأیید کرده و هم در بیانیه رسمی بعدی خود، عراق را محکوم نکرده است. اینها بیایند محکوم کنند و خودشان را بکشند کنار تا اینکه ما هم سیاست خود را عوض کنیم.»^{۲۳}

رادیو بی‌بی‌سی در گزارشی از اقدامات دولت‌های حاشیه جنوبی خلیج فارس و تحولات این منطقه سخنان امروز رئیس مجلس شورای اسلامی را مورد توجه قرار داده و آن را هماهنگ با هشدارهای قبلی ایران دانست و گفت: «اگر کشتی‌های حامل نفت خام ایران در جزیره خارک مورد حمله قرار گیرند، ایران نیز به‌نوبه خود به کشتی‌هایی که از خلیج فارس می‌گذرند، حمله خواهد کرد.» خبرنگار بی‌بی‌سی درمورد تلاش‌های انجام گرفته برای پایان دادن به جنگ اضافه کرد: «تلاش‌های سازمان ملل و کشورهای مختلف جهان برای پایان دادن به جنگ ایران و عراق تاکنون به نتیجه نرسیده است. دلیل اولیه آن برخورد ایران است که کلیه این تلاش‌ها را در جهت منافع عراق می‌داند. عراق گفته است که اگر تلاش‌های مربوط به میانجیگری به ثمر نرسیده‌اند، تقصیر آن متوجه ایران است. حال آنکه ایران در گذشته گفته بود نمی‌تواند اعتماد داشته باشد که عراق به قول و قرارهای خود وفادار خواهد ماند. در آن زمان، ایران این احساس را داشت که در

جنگ برگ برنده را در اختیار دارد. ... اما اخیراً افزایش حملات بر کشتی‌ها آرایش صحنه نبرد را عوض کرده است. هفته پیش، هاشمی رفسنجانی در نماز جمعه تهران از آغاز مرحله تازه‌ای در جنگ سخن گفت که پایان آن بر هیچ‌کس روشن نیست. «رادیو بی‌بی‌سی با نقل این جمله از رئیس مجلس شورای اسلامی که «ایران عمداً از پیشروی نیروهایش در جبهه جنگ صرف‌نظر کرده تا به عراق فرصت بدهد که بر سر عقل بیاید و شرایط ایران را بپذیرد»، افزود: «این [سخنان] نشان می‌دهد که ایران میل ندارد، عراق را تحریک کند تا دست به حملات بیشتری علیه کشتی‌ها بزند. در همین حال، هیچ علامتی از اینکه ابتکار جدیدی برای میانجیگری و مصالحه به کار افتاده باشد، وجود ندارد و اگر لحن مطبوعات ایران ملاک داوری باشد، چنین به نظر می‌رسد که ایران قصد ندارد به چیزی کمتر از مجازات صدام تن در دهد.»^{۲۴}

۳۴۸

هم‌زمان با دومین سالگرد آزادسازی خرمشهر و برگزاری مراسم بزرگداشت این روز، هیئتی برای بازدید از میزان پیشرفت کار بازسازی و نوسازی مناطق جنگی وارد استان خوزستان شده و در جریان عملکرد ستاد بازسازی مناطق جنگی قرار گرفت.

در برنامه‌های گرامی‌داشت آزادسازی خرمشهر، چگونگی تجاوز عراق به این شهر، مقاومت ۳۵ روزه مردم آن، اجرای عملیات بیت‌المقدس و آزادسازی خرمشهر از طریق مصاحبه با فرماندهان اسیر عراقی و فرماندهان سپاه و ارتش جمهوری اسلامی ایران تشریح و برنامه‌های ویژه‌ای در صداوسیما تهیه و پخش گردید. همچنین در شهرهای مختلف به مناسبت این روز نمایشگاه عکس و کتاب برگزار شد. روزنامه جمهوری اسلامی در دو گزارش مفصل به چگونگی آزادسازی خرمشهر در عملیات بیت‌المقدس و تشکیل ستاد معین و بازسازی این شهر در دو سال اخیر پرداخت. در گزارش اول، زمینه‌ها و مراحل مختلف عملیات بیت‌المقدس، نیروهای شرکت‌کننده در آن، استعداد یگان‌های عراقی مستقر در منطقه، روند عملیات و چگونگی آزادی خرمشهر و میزان تلفات نیروهای عراقی تشریح و با چاپ شعری از سپیده کاشانی با عنوان "ای شهر خرمشهر ای خاک گهرخیز" سالروز آزادی خرمشهر گرامی داشته شده است.^{۲۵} این روزنامه در گزارش دوم خود چگونگی بازسازی خرمشهر در دو سال اخیر را تشریح کرده است. در مقدمه این گزارش آمده است: بازسازی شهرهای جنگ‌زده بلافاصله بعد از آزادسازی آنها شروع شد. کار بازسازی این مناطق بین استان‌های مختلف تقسیم و بازسازی خرمشهر به استان تهران داده شد. ستاد معین استان تهران زیر نظر آیت‌الله سیدعلی خامنه‌ای تشکیل شد و با کمک‌های مردمی اقدامات خود را آغاز کرد که در این مدت توانسته است نزدیک به ۲۰۰۰ واحد مسکونی را بازسازی کند.^{۲۶}

همچنین در سالروز آزادسازی خرمشهر و هم‌زمان با هفته بازسازی مناطق جنگی، آیت‌الله یوسف صانعی نماینده امام در شورای عالی بازسازی و نوسازی مناطق جنگ‌زده، به همراه هیئتی از بنیاد مسکن

انقلاب اسلامی وارد استان خوزستان شدند. این هیئت در مدت حضور خود در خوزستان از مناطق جنگی بازدید و در جریان میزان پیشرفت کار بازسازی مناطق ویران‌شده قرار گرفت. همچنین هیئت مذکور در بخش حمیدیه از اجرای طرح آبیاری و زه‌کشی شهید بهشتی بازدید و در مراسم واگذاری منازل مسکونی ساخته‌شده، شرکت کرد.^{۲۷} آیت‌الله صناعی پس از این بازدید درخصوص اقدامات انجام‌گرفته، گفت: «با وجود مشکلات زیاد و مخاطرات مناطق جنگی، کار بازسازی و نوسازی مناطق آسیب‌دیده به‌خوبی پیش رفته و منازل ساخته‌شده در اختیار مردم قرار می‌گیرد.»^{۲۸}

۳۴۹

دولت عراق ۴۰ نفر از نیروهای آموزش‌دیده خود را به‌همراه تعدادی اسلحه و نارنجک برای انجام اقدامات خرابکارانه در استان سیستان و بلوچستان ایران به این منطقه اعزام کرده است. فرمانده کل سپاه پاسداران در نامه‌ای به ستاد منطقه ۶ سپاه به نقل از ستاد مشترک ارتش با اعلام این خبر افزود: عراق این افراد را به‌منظور همکاری با حزب وحدت بلوچ به منطقه هند و پاکستان، که محل استقرار اعضای این حزب است، اعزام کرده است تا همراه چریک‌های حزب وحدت بلوچ، در استان سیستان و بلوچستان به راهزنی، خرابکاری و ربودن نیروهای جهاد سازندگی و دیگر نهادهای دولتی بپردازند.^{۲۹}

۳۵۰

هیئت نمایندگی اتحادیه عرب که به سرپرستی شیخ صباح الاحمد الصباح وزیر امور خارجه کویت و طارق عزیز وزیر امور خارجه عراق، به ژاپن سفر کرده است، در ادامه دیدار با مقامات این کشور درخصوص اوضاع خلیج فارس، مواضع ژاپن در قبال جنگ ایران و عراق و کاهش روابط اقتصادی توکیو با تهران و خریدهای نفتی ژاپن از ایران گفت‌وگو کرد.

یاسو هیرو ناکاسونه نخست‌وزیر ژاپن، در دیدار با هیئت اتحادیه عرب موقعیت خلیج فارس را مهم‌ترین خطر برای صلح جهانی نامید و از هر دو کشور ایران و عراق خواست تا از گسترش جنگ به خلیج فارس اجتناب کنند. رادیو بی‌بی‌سی در گزارشی از مذاکرات هیئت اتحادیه عرب با مقامات ژاپن گفت: ژاپن در میان کشورهای صنعتی جهان بیشترین واردات نفت از خلیج فارس را داشته و با هر دو کشور ایران و عراق روابط بسیار نزدیکی دارد و از این جهت مواضع ژاپن از حساسیت زیادی برخوردار است. نخست‌وزیر ژاپن درخواست عراق مبنی بر قطع واردات از ایران را رد کرده و از هر دو کشور خواست به حملات علیه نفتکش‌ها در خلیج فارس پایان دهند.^{۳۰}

شینتارو آبه وزیر امور خارجه ژاپن نیز پس از دیدار با هیئت اتحادیه عرب در مصاحبه‌ای از ادامه جنگ ایران و عراق ابراز تأسف کرد و از دو کشور خواست تا از حمله به کشتی‌های بی‌طرف که در خلیج فارس در رفت‌وآمدند، خودداری کنند. وی در یک مصاحبه مطبوعاتی

که وزیر امور خارجه عراق نیز حضور داشت با اشاره به حملات مختلف در خلیج فارس، ایران را به انجام این اقدامات متهم کرد و گفت: «تحوالات اخیر نشان‌دهنده این امر است که ایران به کشورهای دیگری که در جنگ شرکت ندارند، حمله می‌کند. ما بسیار نگران این امر هستیم و صریحاً از ایران می‌خواهیم که به کشتی‌ها در خلیج [فارس] حمله نکند و از عراق نیز همین را می‌خواهیم.»^{۳۱} وزیر امور خارجه ژاپن با بیان اینکه در ماه‌های اخیر میزان قراردادهای نفتی این کشور با ایران کاهش یافته است، بر حفظ روابط یکسان با دو کشور ایران و عراق تأکید کرد و افزود: «موضوع روابط تجاری مسئله‌ای مربوط به بخش خصوصی ژاپن است، ولی دولت ژاپن نظرات نمایندگان هیئت عرب را به بخش خصوصی اطلاع خواهد داد.»^{۳۲}

طارق عزیز وزیر امور خارجه عراق هم در این مصاحبه بار دیگر به توجیه مواضع عراق در جنگ پرداخت و از ژاپن خواست تا برای قطع واردات نفت خود از ایران اقدام کند. وی گفت که «کشورش برخلاف ایران همه قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل را پذیرفته است. اگر یک کشور همه ابتکارات صلح را بپذیرد، ولی دیگری نپذیرد، باید با آن به‌گونه دیگری رفتار گردد و این عاقلانه است که درآمدهای مالی آن کاهش داده شود.» طارق عزیز در مورد تداوم حملات در خلیج فارس تهدید کرد تا زمانی که ایران حق صدور آزادانه نفت از خلیج فارس را برای عراق تأمین نکند، بغداد به حملات خود علیه کشتی‌ها ادامه خواهد داد.^{۳۳} وزیر امور خارجه عراق هنگام بازگشت از توکیو در تشریح سفر هیئت اتحادیه عرب به ژاپن اظهار کرد: «هیئت با بلندپایگان ژاپنی مذاکراتی در محیطی [مملو] از صراحت و روشنی انجام داد و اهمیت اینکه ژاپن مسئولیت خود را در قبال امنیت و ثبات منطقه به عهده بگیرد، را خاطر نشان کرد.» وی اضافه کرد که در توکیو هیئت اتحادیه عرب با صاحبان صنایع و بازرگانی ژاپن نیز دیدار و گفت‌وگو کرده است.^{۳۴}

خبرگزاری جمهوری اسلامی درباره نتایج عملی سفر هیئت اتحادیه عرب به ژاپن به نقل از رسانه‌های غربی اعلام کرد: احتمال دارد مدیرکل اداره امور غرب آسیا و آفریقای وزارت امور خارجه ژاپن به ایران سفر کند. پس از مذاکرات ماه گذشته ژاپن با عراق و سفر هیئت اتحادیه عرب به توکیو، دولت ژاپن تصمیم گرفته است که مدیرکل وزارت امور خارجه ژاپن را به ایران بفرستد تا با مقامات این کشور در تهران گفت‌وگو کند و آنها را در جریان مذاکرات ژاپن با اتحادیه عرب و سیاست‌های خود در خلیج فارس قرار دهد. این مقام ژاپنی اواخر فروردین نیز به ایران سفر کرد، اما به دلیل اینکه پس از بازدید از بغداد به تهران رفته بود، موفق به دیدار با مقامات جمهوری اسلامی ایران نشد.^{۳۵}

به دنبال سفر روز گذشته عبدالحلیم خدام به ایران و دیدار وی با مقامات ایرانی، منابع عربی هدف از این سفر را ارسال پیام عربستان سعودی به جمهوری اسلامی ایران ذکر کردند. در همین حال، دولت آمریکا از سفر هیئت سوری به ایران به عنوان تلاشی میانجیگرانه برای کنترل بحران

خلیج فارس استقبال کرد و رسانه‌های گروهی آن را به منزله بخشی از تلاش‌های منطقه‌ای برای جلوگیری از گسترش جنگ ایران و عراق بازتاب دادند.

خبرگزاری کویت در گزارشی از واشنگتن اعلام کرد: امریکا امروز از تلاش‌های سوریه برای میانجیگری و تشویق ایران به خودداری از گسترش جنگ حمایت کرد و جان هیوز سخنگوی وزارت امور خارجه امریکا، گفت: ما از هرگونه تلاشی که برای جلوگیری از گسترش درگیری‌ها انجام گیرد پشتیبانی می‌کنیم و اگر سفر عبدالحلیم خدام به ایران نیز چنین تأثیری داشته باشد، مورد استقبال ما خواهد بود.^{۳۶}

از سوی دیگر، روزنامه کویتی *الوطن* به نقل از منابع عرب نوشت: «خدام معاون رئیس‌جمهور سوریه، در چهارچوب تلاش‌های جاری برای متوقف نمودن تحولات خطرناک اوضاع در جبهه‌های جنگ میان ایران و عراق ... به ریاض خواهد رفت.»^{۳۷}

روزنامه‌های کشور ترکیه هم این سفر را بسیار بااهمیت توصیف کرده و در صفحات اول خود آن را پوشش خبری دادند.^{۳۸} رسانه‌های فرانسوی با بیان اینکه انگیزه‌های سفر خدام به تهران روشن نیست، یادآور شدند: با تجزیه و تحلیل مطبوعات دولتی این کشور به نظر می‌رسد «دمشق از یک سو مایل است که کشورهای حاشیه خلیج فارس درگیر یک جنگ دیوانه‌وار نشوند و از سوی دیگر، به خصوص امریکا انگیزه‌ای برای دخالت در منطقه نداشته باشد. به این صورت دمشق اکنون نقشی را پیگیری می‌کند که در گذشته الجزایر با موفقیت به عهده گرفته بود.»^{۳۹}

۳۵۲

شورای همکاری خلیج فارس پیش‌نویس قطعنامه تهیه‌شده درخصوص حمله به کشتی‌های تجاری در خلیج فارس را به شورای امنیت سازمان ملل تحویل داد و وزیر امور خارجه کویت به منظور شرکت در جلسه شورای امنیت سازمان ملل سفر خود به ژاپن را یک روز زودتر از موعد مقرر به پایان رسانده و عازم نیویورک شد.^{۴۰}

دولت‌های عضو شورای همکاری خلیج فارس در قطعنامه پیشنهادی خود بدون اشاره به آغاز حملات از سوی عراق، ضمن مقصدانستن ایران در قبال حملات اخیر به کشتی‌های تجاری در خلیج فارس، از شورای امنیت سازمان ملل خواستند تهران را به دلیل نقض حقوق دریانوردی محکوم کند. عبدالله بشاره دبیرکل شورای همکاری خلیج فارس، پیش‌نویس قطعنامه تهیه‌شده را به ۱۵ عضو شورای امنیت سازمان ملل تسلیم کرد و قرار است پیش‌نویس مذکور فردا در جلسه رسمی این شورا بررسی شود. به گزارش آسوشیتدپرس نکات برجسته این قطعنامه چنین است:

- محکوم کردن اقدامات تجاوزکارانه ایران در حمله به کشتی‌های سعودی و کویتی در خلیج فارس.

- تأکید مجدد بر حق کشتیرانی و تجارت آزاد در آب‌های بین‌المللی از جمله مسیرهای دریایی که در منطقه جنگی قرار ندارند.
- اتخاذ تدابیر لازم و مؤثر برای حصول اطمینان از آزادی کشتیرانی در مناطق مذکور، در صورت تداوم حملات علیه کشتی‌ها.

خبرگزاری یونایتدپرس نیز در گزارشی از سازمان ملل با اشاره به یک‌طرفه بودن پیش‌نویس پیشنهادی شورای همکاری خلیج فارس، به نقل از منابع دیپلماتیک اعلام کرد: «بعید به نظر می‌رسد که شورای امنیت قطعنامه را به دلیل یک‌طرفه بودنش تصویب کند. اگرچه ایران بی‌تقصیر نیست، اما اکثر حملاتی که اخیراً علیه کشتیرانی در خلیج فارس صورت گرفته از سوی عراق بوده است.»^{۴۱}

راديو دبی نیز در بخش انگلیسی خود در مورد متن و محتوای پیش‌نویس قطعنامه پیشنهادی شورای همکاری خلیج فارس به شورای امنیت گفت: «در این پیش‌نویس [حمله به کشتی‌های نفتکش سعودی و کویتی محکوم شده است] و تأکید شده است که [در صورت ادامه حملات، شورای امنیت می‌بایست تشکیل جلسه دهد تا اقدامات لازم را به عمل آورد.»^{۴۲}

خبرگزاری کویت هم در گزارشی از سازمان ملل با اشاره به اینکه موضوع بررسی تهاجم رژیم صهیونیستی به اردوگاه عین‌الحلوه به تعویق افتاده است، اضافه کرد: کویت با درخواست تعویق بررسی حمله رژیم صهیونیستی به اردوگاه عین‌الحلوه، سرگرم انجام کارهای مربوط به اجلاس روز جمعه شورای امنیت در خصوص تهاجمات ایران به کشتی‌های سعودی و کویتی است. این خبرگزاری افزود: در جلسه شورای امنیت، وزیر امور خارجه کویت از مواضع شورای همکاری خلیج فارس دفاع خواهد کرد. اعضای این شورا به دنبال تصویب قطعنامه‌ای هستند که در آن عمل ایران در حمله به کشتی‌ها در خلیج فارس به عنوان نقض حقوق دریانوردی محکوم شود.^{۴۳}

۳۵۳

در حالی که عراق خواستار خرید موشک‌های اگزوسه بیشتر از فرانسه است، دولت آلمان افراد متهم به ارسال سلاح به ایران را دستگیر کرد و پارلمان اروپا خواستار توقف ارسال تسلیحات نظامی به ایران و عراق شد.

به گزارش راديو اسرائیل، در پی تشدید حملات عراق به کشتی‌ها در خلیج فارس و استفاده گسترده این کشور از موشک‌های فرانسوی اگزوسه، رژیم صدام خواستار دو برابر شدن سهمیه خرید این موشک‌ها از فرانسه شد. این راديو به نقل از منابع آگاه در وزارت امور خارجه امریکا افزود: «دولت عراق از فرانسه تقاضا کرده تعداد موشک‌های اگزوستی را که هر ماه به آن کشور

می‌فرستد به دو برابر افزایش دهد.» عراق به کمک این موشک‌ها در هفته‌های اخیر، چندین فروند نفتکش حامل نفت ایران را در اطراف جزیره خارک هدف قرار داده است. مقامات امریکایی عقیده دارند این تقاضای عراق از فرانسه بیانگر مصمم بودن این کشور برای ادامه حملات خود علیه نفتکش‌ها می‌باشد.^{۴۴}

این درحالی است که فشار به افراد و شرکت‌های مرتبط با ایران برای محدود کردن فرصت‌های خرید تسلیحاتی این کشور تشدید شده است. امروز در هامبورگ دو فرد آلمانی، یک فرد امریکایی و یک فرد ایرانی به اتهام معامله اسلحه و قاچاق تانک امریکایی به ایران بازداشت شدند. دادستانی هامبورگ با تأیید این خبر اعلام کرد که تحقیق و بازرجویی از متهمان ادامه دارد. یکی از این متهمان یک زن ۶۷ ساله آلمانی است که به گفته دادستان قصد داشته است با کمک دو نفر دیگر تانک‌های امریکایی را به ایران بفروشد.^{۴۵}

از سوی دیگر، روزنامه *ال پائیس* (چاپ اسپانیا) به نقل از منابع دیپلماتیک خبر داد: دولت امریکا اسپانیا را به فروش تجهیزات نظامی ساخت امریکا به ایران متهم و به این کشور اعتراض کرده است. به نوشته این روزنامه سفیر امریکا در اسپانیا با تسلیم یادداشتی به وزیر امور خارجه اسپانیا به این موضوع اعتراض کرده و خواستار جلوگیری از انجام این‌گونه معاملات شده است. هرچند یادداشت سفیر امریکا در اسپانیا به مورد خاصی اشاره ندارد، اما تهیه و تسلیم آن به مقامات دیپلماتیک اسپانیا نشان‌دهنده حساسیت بالای امریکا در مورد انتقال سلاح‌های ساخت این کشور به ایران است. این روزنامه اسپانیایی به نقل از منابع امریکا اضافه کرد: بعضی از تجهیزات مورد ادعا به اندازه‌ای پیشرفته است که بتواند موجب نقض پیمان دوستی میان اسپانیا و امریکا شود. منابع اسپانیایی با اعلام اینکه هیچ‌گونه تجهیزات نظامی از طریق این کشور به ایران صادر نمی‌شود، تأکید کردند: ممکن است برخی از اقلام صادراتی در مصارف نظامی نیز به کار گرفته شود.^{۴۶}

در ادامه تلاش‌ها برای جلوگیری از ارسال سلاح به ایران، پارلمان اروپا هم ضمن هشدار در مورد تشدید جنگ در خلیج فارس امروز از ده کشور عضو جامعه اروپا خواست هرچه زودتر فروش تسلیحات به ایران و عراق را متوقف سازند. در قطعنامه مشترکی که از سوی گروه‌های عمدتاً مسیحی، لیبرال، کمونیست و گلیست‌ها ارائه شده، آمده است: وزرای امور خارجه کشورهای عضو جامعه اروپا باید به درخواست کشورهای عربی در مورد تشکیل جلسه برای بررسی اوضاع خلیج فارس پاسخ مثبت داده و به تشکیل آن اقدام کنند. با وجود این، معاون رئیس پارلمان اروپا امروز اعلام کرد که تشدید بحران در خلیج فارس هیچ‌گونه خطری برای تأمین نفت مورد نیاز کشورهای اروپایی ندارد.^{۴۷}

منابع و مآخذ روزشمار ۱۳۶۳/۳/۳

۱. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۳/۳/۵، صص ۲۶ و ۲۷.
۲. سند شماره ۱۵۲۲۹۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از قرارگاه نوح نبی^(ع) به ستاد مرکزی یگان دریایی (طرح و عملیات)، ۱۳۶۳/۳/۳.
۳. سند شماره ۸۱۵۰۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از دفتر فرماندهی منطقه ۹ سپاه به دفتر فرماندهی کل، ۱۳۶۳/۳/۳.
۴. سند شماره ۱۵۲۲۹۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از قرارگاه نوح نبی^(ع) (مرکز فرماندهی) به ستاد مرکزی یگان دریایی (طرح و عملیات)، ۱۳۶۳/۳/۳.
۵. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۶۶ ۱۳۶۳/۳/۴، ص ۱۸، واشنگتن - خبرگزاری فرانسه، ۱۳۶۳/۳/۳.
۶. سند شماره ۸۱۴۹۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از ستاد منطقه ۹ سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به دفتر فرماندهی کل، ۱۳۶۳/۳/۴.
۷. سند شماره ۸۱۴۸۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از اداره اطلاعات شاجا به دفتر اطلاعات و تحقیقات نخست‌وزیری، ۱۳۶۳/۳/۴.
۸. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۶۶ ۱۳۶۳/۳/۴، ص ۴۰، منامه - خبرگزاری آلمان، ۱۳۶۳/۳/۳.
۹. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۶۷ ۱۳۶۳/۳/۵، ص ۵۵، رادیو صدای آمریکا، ۱۳۶۳/۳/۴.
۱۰. همان.
۱۱. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۶۷ ۱۳۶۳/۳/۵، ص ۱۲، ابوظبی - یونایتدپرس، ۱۳۶۳/۳/۴.
۱۲. همان، صص ۱۸ - ۱۶، واشنگتن - خبرگزاری رویتر، ۱۳۶۳/۳/۴.
۱۳. همان، صص ۴۳ - ۴۱، رادیو آمریکا، ۱۳۶۳/۳/۴.
۱۴. سند شماره ۳۹۲۴۲۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: گزارش نوبه‌ای عملیاتی از فرماندهی عملیاتی شمال‌غرب (رکن ۳) به فرماندهی نراجا (معاونت عملیات و اطلاعات)، شماره ۶۶ ۱۳۶۳/۳/۴، ص ۲؛ و - سند شماره ۸۱۵۰۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از اداره اطلاعات شاجا به دفتر اطلاعات و تحقیقات نخست‌وزیری، ۱۳۶۳/۳/۳.
۱۵. سند شماره ۲۷۳۲۷۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی سپاه منطقه ۷ به فرماندهی کل، ۱۳۶۳/۳/۳.
۱۶. سند شماره ۳۹۲۴۲۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین، ص ۴.
۱۷. سند شماره ۳۸۱۷۲۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از سپاه پیرانشهر به قرارگاه حمزه سیدالشهدا^(ع)، ۱۳۶۳/۳/۳.
۱۸. سند شماره ۴۰۲۰۷۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از سپاه سلماس، ۱۳۶۳/۳/۵؛ و - سند شماره ۸۱۴۹۰ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از اداره اطلاعات شاجا به دفتر اطلاعات و تحقیقات نخست‌وزیری، ۱۳۶۳/۳/۴.
۱۹. سند شماره ۴۰۶۸۷۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از فرماندهی منطقه ۱۱ سپاه به فرماندهی کل سپاه، ۱۳۶۳/۳/۷، ص ۲.
۲۰. سند شماره ۳۹۲۴۲۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین، ص ۳.
۲۱. سند شماره ۳۹۲۴۲۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین، ص ۴.
۲۲. سند شماره ۴۰۶۸۷۳ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین، ص ۳.
۲۳. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۳/۵، صص ۵ و ۸.
۲۴. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۶۷ ۱۳۶۳/۳/۵، صص ۴۴ و ۴۵، رادیو بی‌بی‌سی، ۱۳۶۳/۳/۴.
۲۵. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۳/۳، ص ۸.
۲۶. همان، ص ۹.
۲۷. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۳/۵، ص ۲.
۲۸. همان.
۲۹. سند شماره ۸۱۵۰۱ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از ستاد مرکزی سپاه (طرح و عملیات) به ستاد منطقه ۶ (طرح و عملیات)، ۱۳۶۳/۳/۳.
۳۰. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۶۵ ۱۳۶۳/۳/۳، صص ۵۰ و ۵۱، رادیو بی‌بی‌سی، ۱۳۶۳/۳/۲.
۳۱. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۶۶ ۱۳۶۳/۳/۴، صص ۲۷ و ۲۸، توکیو - خبرگزاری فرانسه، ۱۳۶۳/۳/۳.
۳۲. همان، صص ۳۷ - ۳۵، توکیو - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۳/۳.
۳۳. همان، صص ۳۷ - ۳۵، توکیو - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۳/۳؛ و - واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۳/۳/۵، صص ۲۶ و ۲۷.
۳۴. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۶۷ ۱۳۶۳/۳/۵، ص ۵۶، رادیو صوت‌الجماهیر.
۳۵. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۶۵ ۱۳۶۳/۳/۳، ص ۳۴، توکیو - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۳/۲.

۳۶. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۶۷، ۱۳۶۲/۲/۵، ص ۳، واشنگتن - خبرگزاری کویت، ۱۳۶۳/۳/۴.
۳۷. همان، ص ۳، کویت - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۲/۳/۴.
۳۸. همان، صص ۳ و ۴، آنکارا - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۳/۴.
۳۹. همان، صص ۶ و ۷، پاریس - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۳/۴.
۴۰. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۶۶، ۱۳۶۳/۳/۴، صص ۳۷ - ۳۵، توکیو - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۳/۳.
۴۱. همان، صص ۳۲ و ۳۳، سازمان ملل - خبرگزاری یونایتدپرس، ۱۳۶۳/۳/۳.
۴۲. همان، ص ۲۷، تهران - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۳/۳.
۴۳. همان، صص ۳۰ و ۳۱، سازمان ملل - خبرگزاری کویت، ۱۳۶۳/۳/۳.
۴۴. همان، ص ۷۴، رادیو اسرائیل، ۱۳۶۲/۳/۳.
۴۵. همان، ص ۶۵، بن - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۳/۳.
۴۶. همان، صص ۳ و ۴، مادرید - خبرگزاری یونایتدپرس، ۱۳۶۳/۳/۳.
۴۷. همان، ص ۳، استراسبورگ - خبرگزاری آلمان غربی، ۱۳۶۳/۳/۳.